

Trabzon Yöresinde Anne Sütü Verme Alışkanlığının Eğitim Durumu İle İlişkisi

Öğ. Gör. Hacer ERDÖL¹, Arş. Gör. Gülay Karagüzel²,
Öğ. Gör. Canan DEMİRBAĞ¹, Dr. Hilal MOCAN³

1 KTÜ Trabzon SHMYO TRABZON

2 KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD TRABZON

3 KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD TRABZON

✓ Bu çalışma, annelerin emzirme ve ek gıdaları verme alışkanlıklarının eğitim düzeyi ile ilişkisini araştırmak amacıyla düzenlendi. Çalışma kapsamına alınan 200 annenin %19'u okur-yazar olmayan, %55'i ilkokul mezunu, %16'sı orta-lise mezunu ve %10'u yüksek okul mezunu idi. Bu annelerin tümü bebeklerini emzirmiş olmakla birlikte %68'i ilk besin olarak anne sütü, %32'si başka gıdalar vermişti. annelerin eğitim düzeyi ile emzirmeye başlama zamanı, emzirme süresi ve ek gıdaya başlama zamanı arasında anlamlı farklılık bulunamadı ($p>0.05$). Eğitim programlarında süt çocuğunun beslenmesi konusunda bilgilendirme olmaması nedeniyle, eğitim düzeylerine bakılmaksızın tüm annelere antenatal ve erken postnatal dönemde aktif eğitim verilmesini öneriyoruz.

Anahtar Kelimeler: Anne sütü, ek gıda, anne eğitim düzeyi.

✓ The present study was carried out to find out the relationship between the mother's educational level and the breast feeding habits in Trabzon region of Turkey. Two hundred mothers were included to the study age between 17 and 45 of these mothers, 19% were illiterate, 55% primary school graduate, 16% middle-high school graduate and %10 were university graduate. All mothers fed their babies with their such as sweated water. We didnt find any significant differences between the education level and the beginning time of breast feeding, the duration of breast feeding and the meaning period. We suppose that the importance of breast feeding and the starting time of additional foods should continuously be emphasized to mothers without looking at the education all over the country.

Key words: Breast feeding, additional food, mother's educational level.

Yeni doğanın sağlıklı büyüüp gelişebilmesi için, süt çocukluğu döneminde yeterli ve dengeli beslenmesi önemlidir. Anne sütünün nutrisyonel, immunolojik, psikolojik ve ekonomik yararları göz önüne alındığında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde beslenme konusundaki önemi daha da artmaktadır⁽¹⁻³⁾.

Anne sütü yaşamın ilk 4-6 ayında tek başına bebeğin yeterli beslenmesini sağlar. Özellikle ilk 4 ayda anne sütü alan bebeklere su da dahil olmak üzere hiçbir ek besin verilmemesi önerilmektedir⁽⁴⁾. Dört-altıncı aydan sonra ise gıdaların verilmesi, yeterli beslenme için gereklidir. Ek gıdalara önce

anne sütünü tamamlama amacıyla başlanır. Verilen ek gıda yetersiz olduğundan da protein enerji malnütrisyonuna neden olabileceğinden, bu gıdaların zamanında, uygun ve yeterli miktarda verilmesi önemlidir⁽⁴⁻⁵⁾.

Çalışmamızda değişik eğitim düzeyindeki annelerin bebeklerini emzirme ve ek gıdaları verme konusundaki bilgilerini inceleyerek, bebeğin beslenmesinde anne eğitim düzeyinin rolünü araştırdık.

MATERYAL ve METOD

Çalışma, Trabzon il merkezinde yaşayan, 15-44 yaş arasındaki toplam 36669

anneden, rastgele örnekleme metodu ile seçilen 200 anneye anket uygulanarak yapıldı. Hazırlanan anket formunda, annelerin yaşı, eğitim durumu, yaşayan çocuk sayısı, anne sütü ve ek gıda uygulamaları hakkında sorular soruldu. Araştırmada "cross-sectional" çalışma yöntemi kullanıldı.

Bebeğe doğar doğmaz verilen ilk besin, emzirmeye başlama zamanı ve emzirme süresi, ek gıdaya başlama zamanı, verilen ek gıdaların türü ve ek gıdalar ile anne sütünü ne süre ile verdikleri öğrenildi.

Anneler eğitim düzeyine göre 4 gruba ayrıldı; Okur-yazar olmayan (OYO), ilköğretim mezunu (İLK), orta-lise mezunu (OLM) ve yüksek okul mezunu (YOM).

Sonuçlar, Statistika for Windows programında "Multivaryans analizi" ile değerlendirildi.

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan annelerin yaş ortalaması 27.6±8.7 (standart sapma) olup, en sık dağılım 25-29 yaşlar arasında belirlendi. Annelerin %19'u (38) OYO, %55'i

(110) İLK, %16'sı (32) OLM ve %10'u (20) YOM idi. Annelerin %18'i çalışmakta, %82'si her hangi bir işte çalışmamaktaydı.

Tablo-I'de eğitim düzeylerine göre annelerin bebeklerine verdikleri ilk besin görülmektedir. Bebeklerin %68'inde beslenmeye anne sütü ile, %32'sinde şekerli su veya başka gıdalar ile başlandığı belirlendi. Eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmadı ($p>0.05$).

Annelerin emzirmeye başlama zamanı, emzirme süresi ve ek gıdalara başlama zamanlarının anne eğitim düzeyi ile ilişkisi Tablo-II'de, anne yaşı ile ilişkisi Tablo-III'de, çocuk sayısı ile ilişkisi Tablo-IV'de, çalışma durumu ile ilişkisi Tablo-V'te görülmektedir.

YOM anneler, diğer annelere göre çocukların doğumdan sonra daha erken beslenmişti (3.9±0.5 saat), ancak aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p>0.05$). Annelerin eğitim düzeyine göre emzirme süresi, YOM annelerde en kısa (9 ay) İLK annelerde en uzun (12 ay) olmakla beraber istatistiksel farklılık saptan-

Tablo-I: Eğitim Durumuna Göre Annelerin Bebeklerine Verdikleri İlk Besin.

Eğitim Düzeyi	Verilen İlk Besin				Toplam	
	Anne Sütü		Diğer		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
OYO	27	71	11	29	38	19
İLK	71	64	39	36	110	55
OLM	24	75	8	25	32	16
YOM	14	70	6	30	20	10
TOPLAM	126	68	64	32	200	100

madı ($p>0.05$) (Tablo-II). Ek gıdalara başlama zamanı bakımından da gruplar arası farklılıklar istatistiksel olarak önemsizdi ($p>0.05$) (Tablo-II).

Anne yaşına göre emzirmeye başlama zamanı değerlendirildiğinde belirli bir doğrusal ilişki gözlenmeyip yaş grupları arasında da anlamlı farklılık bulunamadı ($p>0.05$). Emzirme süresi 25-29 yaş grubu annelerde en uzun olmakla birlikte gruplararası farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunamadı ($p>0.05$) (Tablo-III).

Aynı parametreler çocuk sayılarını ve annelerin çalışma durumuna göre incelendiğinde aralarındaki farklar istatistiksel olarak anlamsız bulundu ($p>0.05$) (Tablo-IV,V).

YOM annelerin en erken başladığı ek gıda meyva suyu, diğer gruplarda ise inek sütü idi. YOM anneler meyva suyuna 4. ayda, inek sütüne 5. ayda başlarken, diğer gruplarda inek sütüne 3. ay civarında, meyve suyuna 4-5. ay civarında başlanmıştır.

TARTIŞMA

Anne sütü 4-6 aya kadar tek başına çocuğun yeterli beslenmesini sağlamakla birlikte bu dönemden sonra ek gıdalara başlanmalıdır. Ek gıdalara başlama zamanı ve verilen gıdalar ülkelere ve sosyo-ekonomik durumlara göre farklılık göstermektedir^(4,5). Dördüncü aydan itibaren günlük besinin %30'unu, 6. aydan itibaren ise %50'sini ek gıdaların oluşturması gerektiği söylenmekle birlikte⁽³⁻⁵⁾ asıl önemli olan çocuğun büyümesidir. Süt çocuğunun büyümesinin sürekli izlenmesi ile anne sütünün tek başına yeterli olduğu süre, ne zaman ek besinlerin verilmesi gerektiği ideal olarak belirlenir⁽⁶⁾. Bütün bebeklerin doğumdan sonra her ay düzenli olarak tartılmaları, ağırlık artışı yeterli olanların sadece anne sütüne devam etmesi,

yetersiz ağırlık artışı olan bebeklerin başlangıçta tesbit edilerek uygun ek gıdalarla desteklenmesi ve takip edilmesi gerektiği belirtilmektedir⁽⁷⁾.

Çalışmamızda, annelerin tümü bebeklerini anne sütü ile beslerken, ancak %68'i ilk besin olarak anne sütü vermiştir. Anne sütünün, özellikle de kolostrumun salgısal immuglobülin A (sIgA) düzeyi çok yüksektir ve bebeğe verilmesiyle gastrointestinal sistem mukozasında sIgA ile koruyucu bir tabaka oluşmakta ve bol antikor içeriği çocuğa geçmektedir⁽⁸⁾.

Anne sütü ile beslenmede; sosyo-ekonomik durum, yaş, parite, doğum şekli, annenin çalışma durumu ve sağlık personelinin yönlendirilmesi yanında annenin eğitim düzeyi de üzerinde durulan faktörlerden birisidir.

Hindistan'da yapılan bir çalışmada, anne eğitiminin emzirmedeki rolü araştırılmış ve %13'üne özel eğitim verilen 100 annenin sadece %17'sinin bebeklerini yeterli düzeyde emzirdiği gözlenmiştir. Onbeş ay sonra başka bir 100 annenin %11'ine antenatal, %60'ına postnatal eğitim verilen annelerin %44'ünün doğum sonrası bebeklerini yeterli düzeyde emzirdiği saptanmış ve postnatal eğitimin bebek beslenmesinde daha etkili olacağı vurgulanmıştır⁽⁹⁾. Bruce ve ark.⁽¹⁰⁾ emzirmenin devamında hastanede verilen eğitimden ziyade sosyal faktörlerin etkili olduğunu öne sürmüştür. İsrail'de yapılan bir çalışmada⁽¹¹⁾, anne eğitiminin ve babanın aşırı dindar olmasının emzirmeyi etkilediği, eğitimin emzirmeye başlamadan ziyade devamı üzerinde etkili olduğu, dindarlık ve sigara içme gibi kişisel özelliklerin ise, hem emzirmeye başlamayı hem de devamını etkilediği belirtilmiştir.

Arabistan'da yapılan bir çalışmada⁽¹²⁾ ise annelerin %53'7'si çocuklarını ortalama olarak 14.5 ay, %42,3'ü 1 yıldan az emzir-

Tablo-II: Annelerin Eğitim Durumu İle Emzirmeye Başlama Zamanı, Emzirme Süresi Ve Ek Gıdaya Başlama Zamanı Arasındaki İlişki.

Eğitim Durumu	Emzirmeye başlama zamanı (saat)	Emzirme süresi (ay)	Ek gıdaya başlama zamanı (ay)	Toplam
OYO	5.9±0.9	11.8±1.1	3.6±0.3	38
İLK	4.9±0.5	12.0±0.6	4.3±0.2	110
OLM	5.9±1.4	10.3±0.9	4.2±0.3	32
YOM	3.9±0.1	9.0±0.9	4.2±0.3	20
Toplam	4.9±0.4	9.8±0.4	4.2±0.1	200

Verilerde ortalama ± standart hata kullanılmıştır.

Tablo-III: Anne Yaş Grupları İle Emzirmeye Başlama Zamanı, Emzirme Süresi Ve Ek Gıdaya Başlama Zamanı Arasındaki İlişki.

Yaş Grubu (yıl)	Emzirmeye başlama zamanı (saat)	Emzirme süresi (ay)	Ek gıdaya başlama zamanı (ay)	Toplam
≤19	7.0±2.8	9.0±3.3	6.0±1.0	2
20-24	3.9±0.9	9.4±0.7	4.1±0.02	42
25-29	4.8±0.7	10.3±0.6	4.6±0.3	66
30-34	7.3±1.3	10.0±0.9	4.1±0.3	32
35-39	3.7±0.6	9.9±0.8	3.5±0.3	38
40≤	4.1±1.1	9.2±0.9	4.0±0.5	20
Toplam	4.9±0.4	9.8±0.4	4.2±0	200

Verilerde ortalama ± standart hata kullanılmıştır.

Tablo-IV: Annelerin Çocuk Sayıları İle Son Çocuklarını Emzirmeye Başlama Zamanı, Emzirme Süresi Ve Ek Gıdaya Başlama Zamanı Arasındaki İlişki.

Çocuk Sayısı	Emzirmeye başlama zamanı (saat)	Emzirme süresi (ay)	Ek gıdaya başlama zamanı (ay)	Toplam
1	5.1±1.0	10.3±1.1	4.5±0.5	24
2	5.3±0.8	8.5±0.7	4.4±0.2	56
3	4.3±0.9	10.2±0.6	4.1±0.3	58
4	4.8±0.9	11.2±0.7	4.2±0.3	40
5+	5.2±0.9	9.9±1.0	3.4±0.3	22
Toplam	4.9±0.4	9.8±0.4	4.1±0.1	200

Verilerde ortalama ± standart hata kullanılmıştır.

Tablo-V: Annelerin Çalışma Durumu İle Son Çocuklarını Emzirmeye Başlama Zamanı, Emzirme Süresi Ve Ek Gıdaya Başlama Zamanı Arasındaki İlişki.

Çalışma Durumu	Emzirmeye başlama zamanı (saat)	Emzirme süresi (ay)	Ek gıdaya başlama zamanı (ay)	Toplam
Çalışan	4.8±1.3	9.8±0.8	4.3±0.2	36
Çalışmayan	4.9±0.4	9.8±0.3	4.1±0.2	164
Toplam	4.9±0.4	9.8±0.4	4.2±0.1	200

Verilerde ortalama ± standart hata kullanılmıştır.

diği saptanmış ve özel eğitimin emzirme konusunda etkin olduğu vurgulanmıştır. Primipar 190 anne üzerinde yapılan bir başka çalışmada anne eğitiminin hem emzirmeye başlamada hem de emzirmenin sürdürülmesinde etkili olduğu, daha fazla eğitilmiş annelerin beslemeye anne sütü ile başladıkları ve daha uzun süre emzirdikleri belirtilmiştir⁽¹³⁾. Yapılan başka çalışmalarda, kısa süreli eğitim gören annelerin uzun süre çocuklarını emzirdikleri saptanırken, orta derece eğitim görenlerin en düşük, en uzun eğitimlilerin ise yine en yüksek oranlarda emzirdikleri görülmektedir⁽¹⁴⁻¹⁶⁾.

Çalışmamızda, emzirme süresi İLK annelerde en uzun, YOM annelerde en kısa bulunmakta birlikte aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdı. Gürakan ve ark.⁽¹⁷⁾ 5 yıldan az eğitim gören annelerin fazla eğitilmiş annelere göre daha yüksek oranda yalnız anne sütü verdiklerini bildirmiş, ayrıca okul ve kitaplardan bilgi edinme oranını çok düşük (%4,5) bulmuşlardır.

Çalışmamızda, anne yaşı, çalışma durumu, çocuk sayısı, eğitim düzeyinin bebek beslenmesinde tek başına etkili olmadığını saptadık. Bu durumda sosyal çevre ve alışkanlıklar daha belirleyici olabilmektedir. Özel branşlar hariç, eğitim program-

larında süt çocuğunun beslenmesi konusunda bilgilendirme olmadığı için, değişik eğitim düzeylerindeki anneler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Annelere antenatal ve erken postnatal dönemde özel eğitilmiş sağlık personeli tarafından tek sesli ve aktif eğitim verilmesi ile, emzirme ve anne sütü teşvik programlarının toplumumuzun yapı ve özellikleri göz önüne alınarak biçimlendirildiğinde önemli bir koruyucu sağlık hizmeti verilmiş olacaktır.

Geliş Tarihi: 13.12.1995

Yayına Kabul Tarihi: 20.05.1996

KAYNAKLAR

1. American Academy of Pediatrics: Committee on Nutrition. Encouraging Breastfeeding Pediatrics 1980; 65:657-661.
2. Mata L.: Anne sütü ve konakçı savunması. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 1991; 34:367-380.
3. Tanzer F: Anne sütünün önemi. Süt ve erken çocukluk döneminde beslenme. Türkiye Klinikleri 1985; 5:261-267.

4. Victor CG, Smith PG, Vaughan JP, et al.: Evidence for protection by breast feeding against infant deaths from infections diseases in Brazil. *Lancet* 1987; 2:319-322.
5. Özalp İ.: Ek Gıdalara Başlama ve Anne sütünden ayrılma dönemi. *Katkı Ped. Dergisi* 1987; 8:49-53.
6. Özalp İ. Türkiyede anne sütüyle beslenme durumu ve sonuçları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1991; 34:297-304.
7. Kahraman H, Özsan S, Kaparal İ, Ecevit A, Çağlar MK: Anne sütü ile beslenme ve altı aylık izlem sonuçları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1994; 37:139-146.
8. Sanal Ö.: Anne sütünün immünolojik özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, Anne sütü özel sayısı 1991; 12:512-525.
9. Gupta A, Gupta R.: Obstetric and infant feeding practices in Punjab: effect of educational intervention. *Indian Pediatr* 1992; 29:333-335.
10. Bruce NG, Khan Z, Olsen ND.: Hospital and other influences on the uptake and maintenance of breastfeeding: the development of infant feeding policyin a district. *Public Health* 1991; 105:357-368.
11. Ever Handany P, Seidman DS, Manor O et al: Breastfeeding in Israel: Maternal Factors associated with choice and duration. *J Epidemiol Community Health* 1994; 48:281-285.
12. Kordy MN, İbrahim MA, Gamal FM, et al: Factory affecting the duration of breastfeeding in a rural population of Saudi Arabia. *Asia Pac J Health* 1992-93; 6: 35-39.
13. Mansback IK, Greenbaum CW, Sulkes J.: Onset and duration of breast feeding among Israeli mothers: Relationship with smoking and type of delivery. *Soc Sci Med* 1991; 33:1391-1397.
14. Tunçbilek E, Üner S, Ulusoy M.: Breast feeding in Turkey: The Demografic and Socio economic aspect and relationship with infant-child mortality. *Turk J Pediatr* 1983; 25:3-9.
15. Rassin D, Richardson CJ, Baranowski T. et al: Incidence of breast feeding in low socio-economic group of mothers in the Unites States: ethnic patterns. *Pediatrics* 1984; 73:132-138.
16. Gwynn ER, Larias L.: Breast feeding intentions and practice among Hispanic mothers in Southern California. *Pediatrics* 1989; 84:626-630.
17. Gürakan B, Özcebe H, Bertan M.: Multipar annelerin anne sütü ile ilgili deneyimleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1993; 36:1-10.